

Perustuslakivaliokunta

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2023

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2023 (K 15/2024 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty ulkoasiainvaliokuntaan, valtiovarainvaliokuntaan, tarkastusvaliokuntaan, hallintovaliokuntaan, lakivaliokuntaan, liikenne- ja viestintävaliokuntaan, maa- ja metsätalousvaliokuntaan, puolustusvaliokuntaan, sivistysvaliokuntaan, sosiaali- ja terveystieteidenvaliokuntaan, talousvaliokuntaan, tiedusteluvalvontavalio-
liokuntaan, tulevaisuusvaliokuntaan, työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan ja ympäristövaliokun-
taan lausunnon antamista varten. Lausunnon määräaika: 11.12.2024.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- sivistysvaliokunta SiVL 9/2024 vp
- sosiaali- ja terveystieteidenvaliokunta StVL 9/2024 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

(1) Perustuslain 109 §:n 2 momentin mukaan eduskunnan oikeusasiamies antaa joka vuodelta kertomuksen toiminnastaan sekä lainkäytön tilasta ja lainsäädännössä havaitsemistaan puutteista eduskunnalle. Oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2023 on annettu eduskunnalle kesäkuussa 2024. Kertomus lähetettiin perustuslakivaliokuntaan saman vuoden syyskuussa. Muille erikoisvaliokunnille varattiin tilaisuus antaa asiasta lausunto viimeistään 11.12.2024.

(2) Sivistysvaliokunta antoi perustuslakivaliokunnalle lausunnon (SiVL 9/2024 vp), jossa kiinnitettiin huomiota muun muassa turvalliseen oppimisympäristöön sekä oppimisen ja koulunkäyn-

Valiokunnan mietintö PeVM 1/2025 vp

nin tukeen. Sosiaali- ja terveysvaliokunta tarkastelee lausunnossaan (StVL 9/2024 vp) erityisesti toimeentulotukeen liittyviä kysymyksiä sekä asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeutta.

(3) Hyvin vakiintuneen käytännön mukaisesti perustuslakivaliokunta ei ole yleensä valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksia käsitellessään erikseen arvioinut ylimpien laillisuusvalvojien yksittäisiä ratkaisuja tai kannanottoja (ks. esim. PeVM 7/2023 vp, kappale 2, PeVM 11/2021 vp, kappale 13 ja siinä viitatus mietinnöt PeVM 16/2020 vp, PeVM 5/2018 vp, PeVM 1/2017 vp, PeVM 3/2016 vp, PeVM 8/2015 vp). Valiokunta on painottanut laillisuusvalvonnan riippumattomuutta eikä siten ole pitänyt myöskään valtiosääntöisesti aivan asianmukaisena, että eduskunnan erikoisvaliokunnat käsittelevät perustuslakivaliokunnalle antamissaan lausunnoissa yksittäisiä kanteluratkaisuja (PeVM 16/2021 vp, kappale 18).

(4) Perustuslakivaliokunta korostaa myös, että valiokunnan tehtävät määräytyvät perustuslain 74 §:n ja perustuslain muiden säännösten mukaisesti, eikä valiokunta ota käsittelyyn yksittäisten kansalaisten valiokunnalle osoittamia, esimerkiksi laillisuusvalvojien kanteluratkaisuja koskevia kirjoituksia (PeVP 13/2019 vp, § 10, ks. myös PeVP 95/2018 vp, § 14). Valiokunnalle osoitetut eduskunnan oikeusasiamiehen toimintaa koskevat yksityisten kansalaisten tekemät tutkintapyyntö, kantelut, oikaisuvaatimukset ja muut vastaavat kirjoitukset eivät siten johda toimenpiteisiin valiokunnassa. Perustuslakivaliokunta ei toimi oikeusasiamiehen kanteluratkaisujen muutoksenhakuasteena.

Kertomuksen pääsisältö

(5) Oikeusasiamiehen kertomus sisältää oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten puheenvuorot, yleiskatsauksen oikeusasiamiesinstituutioon kertomusvuonna sekä jaksot perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta ja laillisuusvalvonnasta asiaryhmittäin. Kertomuksesta saa selkeän käsityksen oikeusasiamiehen toiminnasta ja laillisuusvalvonnassa esiin tulleista ongelmista.

Oikeusasiamiehen toiminta tilastotietojen valossa

(6) Kanteluita saapui kertomusvuonna 7 124. Kanteluiden määrä on noussut yli 500 kantelulla vuodesta 2022 ja on vain reilu 600 vähemmän kuin koronapandemian aiheuttamana huippuvuotena 2021. Kertomusvuonna ratkaistiin 6 876 kantelua. Kanteluiden suuresta määrästä huolimatta vuoden lopussa on saavutettu kanteluiden enintään yhden vuoden käsittelyaikatavoite.

(7) Omia aloitteita ratkaistiin 39. Kanteluista ja omista aloitteista noin 13 prosenttia johti oikeusasiamiehen toimenpiteisiin. Tarkastuksia tehtiin 83.

Oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten puheenvuorot

(8) Oikeusasiamies Jääskeläisen puheenvuoro kertomuksessa käsittelee oikeusasiamiehen omia aloitteita, jotka ovat kanteluiden käsittelyn ja tarkastustoiminnan ohella kolmas oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnan muoto. Omat aloitteet perustuvat oikeusasiamiehen omiin havaintoihin asioista, joissa on aihetta epäillä lainvastaista menettelyä taikka puutteita oikeusturvan tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa. Omia aloitteita otetaan lukumääräisesti vähän, vuosittain alle 100, mutta niiden merkitys on määräänsä suurempi. Oikeusasiamiehen mukaan omien aloittei-

Valiokunnan mietintö PeVM 1/2025 vp

den määrän lisääminen olisi hyvin perusteltua, mutta kanteluiden suuren määrän takia siihen on vain rajalliset mahdollisuudet.

(9) Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin tarkastelee puheenvuorossaan oikeusasiamiehen terveydenhuoltoon kohdistuvaa valvontaa. Saapuneiden kantelujen määrän perusteella terveydenhuolto on useiden vuosien ajan ollut yksi suurimmista asiaryhmistä oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa. Oikeusasiamies valvoo erityisesti potilaan itsemääräämisoikeuden ja yksityisyyden suojan toteutumista, potilaiden oloja ja kohtelua sekä heidän perusoikeuksiensa toteutumista myös selvittämällä, miten potilaita neuvotaan, miten heille tiedotetaan heidän oikeuksistaan ja miten heidän omaisensa ja läheisensä otetaan huomioon, tilojen toimivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta sekä niiden käyttästä ja mahdollista ylikuormitusta, henkilöstövoimavaroja ja hoitohenkilökunnan läsnäoloa.

(10) Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja käsittelee puheenvuorossaan oikeusasiamiehen valvontavaltaa määrittävää julkisen tehtävän käsitettä ja sen suhdetta perustuslain sääntelyyn julkisen hallintotehtävän antamisesta muun kuin viranomaisen hoidettavaksi. Käsitettä ei ole laissa määritelty, vaan se saa sisältönsä oikeusasiamiehen tulkinnoista. Vuodesta 2000 perustuslaissa ollut julkisen hallintotehtävän käsite taas saa sisältöä etenkin lainvalmistelussa ja perustuslakivaliokunnan tulkinnoista. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan lainvalmistelussa ja lakeja säädettäessä julkiset hallintotehtävät — ja tarvittaessa julkiset tehtävät — on tärkeää tunnistaa, arvioida ja osoittaa.

(11) Perustuslakivaliokunta pitää kertomuksessa esiin nostettuja seikkoja tärkeinä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Perustuslakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen K 15/2024 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Valiokunnan mietintö PeVM 1/2025 vp

Helsingissä 12.3.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Heikki Vestman kok
varapuheenjohtaja Vilhelm Junnila ps
jäsen Fatim Diarra vihr
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Atte Kaleva kok
jäsen Kimmo Kiljunen sd
jäsen Johannes Koskinen sd
jäsen Jarmo Lindberg kok
jäsen Mats Löfström r
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Johanna Ojala-Niemelä sd
jäsen Karoliina Partanen kok
jäsen Onni Rostila ps
jäsen Ville Skinnari sd
jäsen Johannes Yrttiaho vas
varajäsen Jani Mäkelä ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Johannes Heikkinen